

Articole si note

O CRONICĂ EBRAICĂ DESPRE ROMÂNI

de
EUGEN GLÜCK

Una din limbile de circulație europeană în evul mediu, alături de latină, elină și slavonă a fost și cea ebraică. Ea a fost cunoscută și multor oameni de cultură din țara noastră. Editorii Paliei de la Orăștie (1582) susțineau că au folosit ca izvoare și texte ebraice, ceea ce într-adevăr pare să aibă un anumit temei. Pe izvoare ebraice s-a temeluit „Psaltirea de la Bălgrad“, tipărită la Alba-Iulia în anul 1651. În 1716, Alexandru Mavrocordat publică „Istoria sfântă“ de fapt, o istorie iudaică, redactată în limba greacă, etc.

Mult mai puțin este cunoscut faptul că cronicile ebraice cu o circulație europeană au înregistrat date cu privire la istoria României, ele ajungând apoi la cunoștința unui apreciabil număr de cititori.

Unul din reprezentanții de seamă ai pleiadei cronicarilor ebraici din epoca Renașterii este David Gans ben Slomo, originar din orașul Lippstadt din Westfalia, (azi R.F.G.). El a decedat la Praga în anul 1613. Implicat în felurite preocupări științifice ca toți savanții epocii, pe lângă istorie, el s-a dedicat în principal matematicii și astronomiei. Cea mai mare parte a vieții lui a petrecut-o în capitala Cehiei. El s-a bucurat de aprecierile lui Iohannes Kepler și Tycho de Brache.¹

Cea mai de seamă lucrare istorică ce îi aparține se intitulează „Tsemach David“. De fapt, cronica are două părți dintre care prima începe cu „Facerea lumii“ și povestește istoria evreilor până în anul 1421. A doua parte a lucrării este de fapt prima cronică „universală“ scrisă de un evreu și tratează evenimentele până în anul 1592. Datele sunt prezentate cronologic de fapt, singurul fir călăuzitor dat cititorului.

Lucrarea în manuscris a circulat în Europa, unul din ele fiind în posesia Muzeului Evreiesc de Stat din Praga. El a fost imprimat apoi tot la Praga în 1592, asemenea exemplare rarissime găsimu-se la Praga, Londra și Ierusalim.

Datele privind Țările Române sunt împrumutate din lucrarea lui Heinrich Rattel, în fond, traducătorul în limba germană a cronicii latinești redactată de Ioachim Curacus privind istoria Sileziei și a orașului Bretzlav (1578). Ce-i drept traducătorul a mai adăugat textului inițial unele date cu ocazia edițiilor din 1585 și 1587. Autorul mai indică ca izvor cronica lui G.Caozius, fără să știm precis care din operele acestuia a

1. Irina Sedinova: *Non Jewish source in the chronicle by David Gans: Tsemach David. Judaica Bohemiae*, vol.I./1972, p.1-4.

fost utilizată de David Gans. Probabilitatea cea mai mare se leagă de „Catalogul...”, editat la Nürnberg în anul 1579. A fost utilizată și cronica lui Boregh.²

Datele publicate de David Gans referitor la Țările Române sunt în general veridice. Desigur ca orice cronicar a fost tributarul unor erori și exagerări. Totuși, importanța relatărilor lui constă în primul rând în faptul că el a introdus în circuitul cultural medieval ebraic o serie de date privind trecutul patriei noastre, subliniind importanța Țărilor Române în contextul marii politici europene.

În cele ce urmează reproducem câteva fragmente semnificative ale cronicii în traducere românească.

*

5204 /1444/

În țara Ungariei a făcut ravagii un război îngrozitor între sultanul turc Amurath³ și Vladislav, regele Ungariei și Poloniei. Conducătorul armatei a celor din urmă (Iancu) de Hunedoara a obținut Poloniei o mare izbândă, în care - după Borek - a măcelărit într-o singură zi 20.000 oameni și a luat prizonieri 4.000, împreună două pașale.⁴ După aceea ambele partide încheie pace unul cu altul. Prizonierii turci se fac din nou liberi și tratatul de pace a fost întărit prin jurămintele.⁵ Papa a dezlegat jurământul lui Vladislav, regele Ungariei și Poloniei. El rupe pacea și pornește război împotriva sultanului turc Amurath. Se ajunge la o mare bătălie care a durat trei zile și trei nopți până ce în sfârșit turcii au câștigat supremația.⁶ Ienicerii se năpustesc asupra regelui Vladislav și-l omoară. În aceeași zi, pier dintre creștini 80.000 oameni, printre care foarte mulți dintre mai marii țării. Și turcii pier aproape 30.000 luptători. Ei au înfipt capul regelui Vladislav pe o lance și-l poartă în jurul taberei ducându-l cu ei în Turcia.

S-a întâmplat în anul 5204-1444, după timpul creștin.

În fruntea Ungariei a fost așezat drept căpetenie cărmuitoare viteazul conducător de oști (Iancu) de Hunedoara.⁷

*

5208 /1448/

Între căpetenia ungară (Iancu) de Hunedoara și turcul Amurath a avut loc în Ungaria o mare bătălie. În aceste zile dintre cei din Ungaria au căzut vreo 80.000 oameni, iar dintre turci aproape 34.000 oameni. Trupele turcești au repercutat victoria.⁸

(Iancu) de Hunedoara a căzut în captivitate și a trebuit să se răscumpere cu bani grei în anul 5208-1448 după Christos.⁹

*

5230 /1470/

2. *Ibidem*, p.p.10-11.

3. Este vorba despre sultanul Murad al II-lea.

4. Se referă foarte probabil la victoria de pe Ialomița /1442/.

5. Tratatul încheiat la Seghedin în iulie 1444.

6. Lupta de la Varna /10 noiembrie 1444/.

7. 1446.

8. Lupta de pe Cîmpia Mierlei.

9. De fapt, a fost reținut de despotul Serbiei.

Tătarii au năvălit în Polonia și s-au apucat acolo să incendieze, să facă jafuri și au provocat o mare vărsare de sânge. Ei au târât cu sine peste 10.000 robi. În drum spre case au făcut un ocol trecând prin Valachia și s-au purtat acolo tot așa ca și în Polonia. Ștefan, principele Valachiei și-a adunat oștile din toate părțile și i-a învins cu totul pe tătari.¹⁰ Cei rămași în viață au fost puși pe fugă, dar mulți dintre ei, chiar și fiul regelui tătar a fost târât în captivitate. Acesta din urmă a trimis o legăție compusă din 100 oameni la principe cu ordinul să dea drumul fiului său; de nu îl va scăpa cu război și nici măcar unul /din moldoveni/ nu va lăsa în viață. În asemenea împrejurări la acestea el mai adaugă și alte multe amenințări. Principele Ștefan s-a supărat cu mare mânie și a dispus în furia lui ca fiul captiv al regelui, în fața ochilor trimișilor numaidecât să fie tăiat în patru. În sfârșit /a dispus/ ca și emisarii înșiși să fie executați. Pe unul dintre ei l-a trimis înapoi în patrie - după ce ordonase să i se taie nasul și urechile - ca să poată relata stăpânului său tot ce a văzut.¹¹ Acestea s-au întâmplat în anul 5230-1470, în timpul de după Christos. Henricus Rütel, p.215.

*

5239 /1479/

Mahomed, sultanul din Constantinopol a trimis cinci pașale cu 100.000 războinici împotriva Transilvaniei. Matei, regele Ungariei, a stat în calea lor și le-a cauzat o mare înfrângere măcelărind pe toți. Totuși a mai dus cu el cincizeci turci ca prizonieri. În sfârșit, s-a întors în Ungaria cu bucurie și cinste.¹² Rütel, p.261.

*

5254 /1494/

Ioan Albert, regele Poloniei pornește război împotriva lui Ștefan, principele Valachiei, suferă însă o mare înfrângere.¹³

În același an, Ștefan pătrunde în Polonia și pune la cale acolo o mare pustiire, prin jaf, omor și foc.¹⁴ El a dus cu sine multe mii de prizonieri și nenumărată pradă în țara lui. Acolo, a dat în proprietatea celor exilați o mare regiune a țării, roditoare și potrivită pentru păscutul animalelor. În afară de aceasta, i-a sprijinit cu bani ca să poată ridica sate, unde ei locuiesc în liniște și pace până în zilele noastre. Henricus Rütel, p.259.

*

5266 /1506/

Sigismund August, fiul regelui polon Casimir și fratele regelui ceh Vladislav a devenit în anul 5266-1506 după Christos regele Poloniei. Deândată în acel an, a pornit război împotriva lui Vasile cel Mare, principele Valachiei și l-a învins.¹⁵ După aceea

10. Este vorba despre bătălia de la Lipnic.

11. Desfășurări legendare.

12. Lupta de pe Cîmpia Pîinii (azi Șibot) în care rolul principal conducător l-a jucat Paul Chinezul, banul Timișorii.

13. Corect, 1497.

14. Campania de represalii efectuată după datina vremii, a avut loc în 1498.

15. Se referă la una din aspectele luptelor dintre domnul Bogdan al III-lea al Moldovei și regele Sigismund al Poloniei (1506-1509) care s-a terminat prin împăcarea din 1510.

între ei s-a ajuns la un tratat de pace. Cassius, nr. 166.

*

5274 /1514/

În toată Ungaria, în anul 5274-1514 după Christos, a fost publicată o bulă papală, potrivit căreia cine va pleca la război împotriva sultanului Selim, ca să răzbune creștinii și se asigură iertarea păcatelor. Pe această bază s-a adunat o armată de 40.000 bărbați și toți au înșeiat o cruce roșie pe veșmântul lor. Dar între timp regele Ungariei a încheiat o pace pe viață cu turcii. Atunci, s-a răzvrătit această adunătură de prisos și dezordonată împotriva nobililor maghiari strigând: „.....acum vrem să fim noi stăpânii lor și ei slugile noastre.“

Ei (răzvrățiții) au devastat și au jefuit în toată țara; la fel, au ucis cumplit mulți distinși magnați încât însuși regele a fost cuprins de groază și nu a îndrăznit să pornească împotriva lor.

În sfârșit, i-au sosit în ajutor locuitorii din Moravia, Silezia și Cehia și au provocat răzvrățiților o mare înfrângere și i-au învins cu totul. Însuși căpetenia supremă, Gheorghe Secuiul¹⁶ a devenit prizonier fiind chinuit printr-o tortură lungă. Și ceilalți capi ai răzvrățiților au fost prinși și lăsați patru zile fără mâncare și băutură. În acest fel ei au fost constrânși să muște bucăți de carne din corpul viu al lui Gheorghe Secuiul, să le mănânce și în acest fel să-l omoare. Borek Cassius și Rütel.

16. Gheorghe Doja. Se povestește desfășurarea războiului țărănesc din 1514.